

Stanislav Marijanović
Pedagoški fakultet, Osijek

REFORMACIJSKI POKRET I PROTESTANTSKA KNJIŽEVNOST U SLAVONIJI I BARANJI ZA TURSKE VLADAVINE

I. KNJIŽEVNOPOVIJESNI PRELIMINAR

Izazovno je govoriti o temi protestantizma i njegovim književnim reprezentantima u Slavoniji, Baranji i Srijemu u istočnom dijelu Hrvatske (predturska *tota Sclavonia* ili *Totorszá*g) u godinama reformacijskog pokreta koje nas zanimaju, od 1544. godine (turskog osvojenja Slavonije i Baranje i dolaska prvog reformatorskog predikatora Mihajla Starina u baranjski Lug, novo protestantsko središte) do 1620. godine (odlaska isusovca Bartula Kašića iz Slavonije poslije obavljene osječke i valpovačke protureformacijske misije) i sve do oslobođenja Slavonije od Osmanske Carevine. Izazov pojačava govorenje o protestantizmu s književnog motrišta: od uvriježene spoznaje da na ovom hrvatsko-mađarskom prostoru pod Turcima “ničega takvog nema”, ono bi moglo biti proglašeno našom “slavonsko-panonskom” legendom (otkud tada tamo - književnost?) i protiv sebe izazvati “protureformaciju”, čak pomisao na herezu. Zašto? Zato što se u naša književnopovijesna pera ušančio slavonski Relkovićev “Satyr” i svoju zakašnjelu pojavu 1762. g. ozvaničio baptističkom godinom hrvatske književnosti u Slavoniji! Dalje se ta “falinga” protezala dužinom hrvatske književne povijesti kao golcat imobilizirajući petrafakt, uz stilizirano obrazloženje ravno sažalnosti: ćirilometodske srednjovjekovne pismenosti i receptivne

literature tu nije bilo, jer se ovamo "razgibani glogolizam" niti izdaleka nije približavao. To će reći: narodni "slovinsko-ilirički" jezik štokavskog narječja pomiješanog s kajkavskim, ovdje ustanovljen, otkinut od svoje narodne matice, istočio je zub latinskog i mađarskog jezika pa je on, samo ovdje, ostao na rovašu, "bezjački". Teza tendira zaključku: sve do "Satyra", trojezične i tropismene književnosti ovdje nema, a od vladavine Turaka pogotovu ne. A zašto? I zato što je tu Slavoniju njezino moćno "barones regni" plemstvo s matičnim posjedom u Slavoniji (Gorjanski, Horvati, Paližne, Iločki, Korodi, Talovci, Morovički, Berislavići Grabarski) i prelatima većeg broja arhidakonata bogatih biskupija (Pečuške, najvećeg posjednika, Srijemske sa sjedištem u Mitrovici, Kaločke i Đakovačke) - učinilo **autonomnom**, izdvojivši je iz saborske jurisdikcije povijesne Hrvatske, prekinulo time teritorijalno-etnički kontinuitet i politički je vezalo s Ugarskom, da joj osnaži kralježnicu i bude most Podunavlje - Jadran (kao da je banska Hrvatska s Dalmacijom bila izvan te državno-pravne zajedničke veze, i kao da administrativno sužavana i izdvajana Slavonija nije s Hrvatskom i dalje tvorila jednu državno-političku cjelinu, **Croatia Slavonica**). Usto, titulatura i diplomatska pismenost ovih odličnika našla je egzotičnog izraza u latinskom jeziku (kao da on - i to - nije bilo preduvjet za stvaranje i latinističke književnosti u Slavoniji, jer su njime, npr. samostalnom tvornošću Iločana, 1460. zapisana čudesna *Mirakulâ Ivana Kapistraskog*, šireći se godinama radi njegove kanonizacije europskim dvorovima i kaptolskim kurijama, ali i tekstovi na razini europskog humanizma Janusa Pannoniusa, a u "tursko doba" Antuna Vrančića, Stjepana Brodarića i Andrije Dudića, u kojima je "tekla naša krv s turske sablje na Dunavu"). Naposljetku, i zaključna teza: "potpuno kulturno mrtvilo pod Turcima" bilo je za Slavoniju još sudbonosnije. Njezino uključivanje u narodnu maticu ("pohraćivanje" pokatoličavanjem) otpočet će tek početkom 18. st. njezinim oslobođenjem.

Drukčije spoznaje kao da su bile pod kletvom takvih hipostaziranja. Netragalačkim nevidom "ni u šta", takve teze postale su argument sam po sebi. Ni Slavoniju iz Šenoine *Kletve* u "prvašnjem stanju" društvene moći nije se umjelo dočitati ispitivački. Uostalom, kao ni stihove s Relkovićeve "nepokretnog spomenika" (pišem Relković, ne samo zbog dosadašnjeg utroška vremena na l i lj, a previđene pret hodne epohe!): *Onda si ti bila prosvitljena / Prava mati od mlogih jezika / Kakono ti baš od mađarskoga / od českoga i od hrvatskoga, / Još od poljskog i od vandalskoga / od moravskog i od moskovskoga... / Znam junaci da svi izginuše / Ali ne znam kud se knjige diše / Koje bi vam jezik uzderžale.*

Sve ipak nisu "vandalski" nestale kao potonula baština (jedna od deset sačuvanih inkunabula samo u Našicama zasvjedočuje jeronimsku

tradiciju, postojeću sve do mladog Katančića), ali je "šutnja izvora" ili, određenije, književnopovijesni kartuzijanizam u odnosu na srednjovjekovnu i renesansnu Slavoniju, ostao pod znakom šutnje. Pravo na tu "slavonsku komociju" književnoj povijesti ukinula je historiografija, objelodanjajući *fontes* i *monumenta* (Lampe, Koller, V. Klaić, Smičiklas) kao i slavisti (Jagić, Rittig, Hadrovics, E. Angyal), mađarski književni povjesničari (Klaniczay, Gerézdi), hungarolozi-komparatisti (Imre Bori, Andraš David), reinterpreteratori izvora (Katančić, J. Bösendorfer, Stjepan Pavičić, N. Klaić, J. Adamček, I. Mažuran, Stanko Andrić - mladi znanstvenik na pomolu) i povjesničari umjetnosti (Andela Horvat, M. Peić). S fundamenta ove literature obnavlja se slika i kulturnogenetske baštine stare Slavonije kao stoljetna pepeljuga, koja izvan nje još nije izbačena iz "predturske" i "turske" zarobljenosti, dubioznog "sklavizma". Ovakav kritičko-polemičan ton izraz je nezadovoljstva s postojećom istraživačkom "obamrlošću", i nije prijekor, nego poziv.

II. PROLEGOMENA PROTESTANTIZMU

Utemeljeni podsjetnik fundamentalne literature upućuje nas na trijadu pitanja od značenja za razumijevanje književnosti protestantizma u Slavoniji.

Prvo pitanje: tzv. transfera glagoljice (*tractus glagoliticae*). Teza o "nepribližavanju" glagoljice Slavoniji postavljena je antipodno: srednjovjekovna *tota Sclavonia* (u izvorima i: Slavonsko, Szlávonia) od dosežnih početaka slavenskog kršćanstva uvriježeni je *domus et pontus glagoliticae*, oslonjen na dva donjopanonska središta ćirilometodske crkve: Koceljevo Pěntikostolie (Pećuh) i sjedište Metodove panonskomoravske metropolije S r i e m (Sirmium, Mitrovica). Kao takva mogla je biti recepcijski most glagoljsko-ćiriličkih pismenih spomenika i bogumilstva iz granične Bugarske (IX-XI. st.), a Arpadovića prema Jadranu. "Krstjansko" narodno bogoslužje, prvotno glagoljskim obrednim knjigama, širila je Slavonijom i Crkva bosanska, *ordo de Sclavonia* (zato je Požega 1220-ih kupljena, utvrđena i određena za središte suzbijanja bogumilstva). Prijenosom svoje biskupije u Đakovo (1239.), ona je "sačuvala svoju ćirilo-metodijevsku tradiciju netaknutom" (Šidak). O toj tradiciji i obje azbuke napisao je Slavonac Katančić prvu poznatu nam hrvatsku paleoslavensku raspravu dokumentiranu izvorima - *Prolusio in literaturam medii aevi*, I. *Literatura Cyrilla*, II. *Literatura Glagolitica* (Budim 1820.).

Drugo pitanje: o kršćanskoj "reformističkoj kulturi i zatečenoj podlozi protestantizma u Slavoniji". Na tom kulturnom tlu odvijao se trajan susret Rimokatoličke crkve s "heretičkim" pokretima, koji traje i pod Turcima. Prvo s arijanizmom, tj. "sirmijskim formulama" arija-

naca (trinitaraca, unitaraca - središta: Sirmium, Mursa), a zatim i s pret-hodnicom protestantizma: poslije bogumilstva, s viklifizmom i husi-tizmom (središta: Ilok, Sr. Kamenica) pa "šizmom" pravoslavne crkve - sve s prizvukom opredjeljenja za Rimsko Carstvo ili protiv njega. Otuda proširenost "svetojeronimske" tradicije - ne samo od Hrvata - kao štita glagoljaškoj crkvi, i uopće osporavanom bogoslužju na staro-slavenskom ili živom govornom narodnom jeziku. Zatečenost toga kulturnog sloja prodorom islama, činit će osebujno "slavonsku" pogo-dovnu podlogu za naglo širenje protestantizma, osobito nakon ras-klimatanosti rimokatoličke crkve turskim osvojenjem, oduzimanjem posjeda izbjeglog plemstva i svećenstva i Sulejmanovim fermanom za sandžakate Budimskog pašaluka, a to znači i za Srijemski, Osječki pa Požeški i Mohački) - kojim dopušta kršćanskom življu slobodnu pora-bu svog jezika i pisma u vjerskim i internim poslovima.

Treće pitanje: o genetskim vezama i suživotu s mađarskom kul-turom i književnošću. Ne počiva ono na problematičnoj simbiozi. Nasuprot! Unutar iste državne zajednice postojao je ne samo feudalno-rodbinski, kulturno-obrazovni i sudbinski kontinuitet nego i kon-tinuitet književne recepcije, kontaktabilnosti kulturne tradicije i pisaca obaju naroda na oba jezika i zajedničkom latinskom. Iako neproučeni, *rappports de fait* razotkrivaju zajedničku plodnost baštinjenog doba, već od osnivanja zagrebačke biskupije. Oprimjerimo neke s liste podsjet-nika: recepcija liturgijskih kodeksa, od *Hartvikove kronike* i liturgijskih drama *Visitatio sepulchri* i *Tractus stelae*; stvaranje glagoljskog misala kneza Novaka na budimskom dvoru; *Erdy-kodex* sa zapisom Bezimenog Kar-tuzijanca o prijevodu *Biblije* na "slavonski jezik" kao uzoru Mađarima za nasljedovanje; čin prevođenja "husitske" *Biblije* na mađarski u Srije-mu; epska tradicija Sigeta i Ugričići iz *Erlangenskog rukopisa*; dijačko pjesništvo, jačke i crkvene pjesme; humanistički krug stvaralaca, od Janusa Pannoniusa i Ošvata iz Luga nadalje, itd. Sve su to i ilustracije mogućnosti kako se u toku interakcije imago jednog naroda ili his-torijsko-tipološke analogije teksta ogledaju u književnosti drugog, od-nosno kako se mogu transponirati u pokretačku snagu drugog naroda (A. David). Takvu zajedničku hrvatsko-mađarsku pismenu baštinu sa-drži i protestantska književnost reformacijskog pokreta stare Slavonije pod turskom vlašću.

III. KONTAKTNOST HUMANISTIČKE I REFORMACIJSKE KNJIŽEVNOSTI

Ostvaruju je pisci historiografske proze s humanističkim ishodištem, obuzeti Erazmom Rotterdamskim, tj. onim pravcem kršćanskog huma-nizma koji je svojom mjerom pripremio reformaciju: **Nikola Olah** iz

baranjskog Luga, **Stjepan Brodarić** iz gornjoslavonskog Jerošina, **Grgur Srijemac** (Georgius Sirmiensis) iz husitske Kamenice i **Franjo Zay**, ratnik i diplomat, posljednji predturski gospodar hrvatskih starosjedićkih trgovišta Cerne, Gradišta, Ivankova, Sv. Ilije (Vinkovaca) i tvrdog castruma Poljane, nasljednih posjeda Gorjanskih. Oni su svjedoci posljedica velikaške anarhije i partikularizma, svirepog helotiziranja kmetova, uništenja Dózse, elementarnog pritiska Osmanlija nakon pada Beograda i državnog rasula mohačkom katastrofom. Njihovi spisi i poslanice ilustriraju jednu od završnih poruka Brodarićeva plorantnog humanizma: "Nikada vas više nećemo slijediti. Naći ćemo sebi bolji put". Posljednja dvojica postaju pisci na Vrančićev poticaj i zahtjev.

Sirmiensis (Szžremi, 1490-1550.) svoj memorandum o uništenju *Epistola de perditione Regni Hungarorum* (1547.) upućuje na kraljevske adrese. Z a y (o. 1505-1570.), izaslanik kod Porte s A. Vrančićem, znalac hrvatskog i turskog, piše na mađarskom memoarsko djelo: *Ovo bijaše razlog pada i tako pade Beograd*, opisavši pogledom na zavičaj, svoju i ljudske osobnosti naših ljudi i naroda graničnih Turcima, s čijeg gledišta osvjetljuje povijesna zbivanja. Upoznao je sva Erazmova djela i spise vođa njemačke reformacije, a ovjekovječio ga je holandski bakorezac Lorichs.

IV. PROTESTANTSKI ORGANON

Nigdje drugdje kod nas, ni prije ni trajnije, reformacijski pokret nije imao tolik odjek, niti je organografija protestantizma bila dublja u korijenu, a razgranatija u stablu koliko je to bila tijekom 16. i 17. stoljeća u slavonsko-baranjskom područjima "turskog vilajeta". U naše vrijeme ta spoznaja postaje neprijepornom činjenicom.

Prvi značajan dokument o tome, na koji upućujemo, pisan latinskim jezikom u epistolarnoj formi, objelodanjen je u protestantskom Magdeburgu s predgovorom i komentarom u dva izdanja, latinskom (1549, apud Christianum Rhodium) i njemačkom (1550, Druck Michael Lotther), u skladu s književnom tradicijom njemačke reformacije. Autor mu je prvi osječki pisac - Illyricus, i prvi donjopanonski flacijanist za kojeg danas znademo: Emericus Zigerius, zapravo **Imre Osječanin** "iz Ilirije" (Lampe: **Emericus Essekinensis**, mađ. **Eszéki, Eszékinek**), pokretni luteranski reformator, propovjednik i školski učitelj. Upućen je 2. kolovoza 1548. iz Tolne **Matiji Vlačiću Iliriku**, uz čiju je asistenciju, predgovor i komentar i objavljen, pod naslovom: *Poslanica jednoga pobožnog propovjednika iz Turske upućena M.[agistru] Illyr.[icusu] kojom se ukazuje na stanje evanđelja i crkava pod Turcima. S predgovorom Ilirikovim.* (16°, 7 listova, 12 str.)

Ovom poslanicom Imre Osječanina, "cum praefatione Illyrici" (M. Vlačića) slavonsko-baranjska sredina otvara, Vlačićevim udjelom, hrvatsko-mađarsku protestantsku književnost njemačkom reformacijskom pokretu. Imre je piše obavještajno (o sebi, sljedbenicima luteranizma i evangeličkoj crkvi) svome znamenitom wittenberškom profesoru i prijatelju, koji se tada već bio nalazio u Magdeburgu (Vlačić: "uvelike sam ga poznao, jedno zato što je htio od mene štošta naučiti, a drugo, što mi je sam isticao, da je i on iz Ilirije"). Ukazuje u njoj na sudbinski udes "ilirske" i mađarske narodnosti i kršćanstva pod Turcima u Budimskom pašaluku. Međutim, poslanica neprešutno očituje i tendenciju obuhvata, rasprostiranja protestantizma luteranskog smjera, kao i evangeličke crkve već povezane u župe, na cijeli turski osvojeni prostor dotadašnje Pečuške i Srijemske biskupije (od Zemuna preko Tordinaca do donje Podravine i Miholjca, prema donjoj Baranji, od Luga i Zmajevca do Pečuha, te prema Tolni i Kalmancsi), pa i izvan njih, od Budima do "dviju Mizija" - Srbije i Bugarske! U tom organonu Imre ističe predvodničku ulogu i već stečene zasluge prvih "apostola" protestantizma, posebno **Mihajla Starina** (Starinus) iz hrvatske Stare (u valpovačkom prekodravskom posjedu), a pod njegovim predvodništvom ilustrira i svoja nastojanja, tražeći oslonca u Melanchtonu (kojeg pozdravlja) i Vlačiću, kojem se obraća za izravnu kadrovska pomoć, reformacijske knjige i publikacije. Obojica su se turskim osvojenjem "nedavno" (1544.) opredijelila za "pravi put prave vjere" - djelovanje u užoj domovini, da tako sunarodnjacima Donje Panonije osiguraju pod Turcima doličnije stanje, a protestantizmu, propagandnim radom po Lutherovu, zapravo Vlačićevu obrascu (a kasnije - Calvinovu), vodeći položaj.

Ova *Epistola* posredno upućuje i na neizmijenjen "ilirski" karakter Slavonije i Baranje (Imre dojavljuje Iliriku da je i za Slavene od budimskog paše ishodio slobodu da po svim mjestima pašaluka slušaju i šire na svom narodnom jeziku "evangeličku vjeru koju je utemeljio Martin Luther" (pašinin izričajem). Ona upućuje i na ulogu Lutherovih sljedbenika i crkve u zaustavljanju nagle islamizacije kršćana te na masovni uspjeh te misije sjedinjenim snagama, Starina i Imre, njegove "desne ruke" (prije nje, a poslije 1536. g., oko 30.000 starosjedilaca samo središnje Slavonije prešlo je u jednom mahu na islam!). O njima i tome, pisat će potanje njihov sljedbenik Stjepan Kiš Segedinac.

Drugo zasebno ime, sam **Starin**, koji je za sjedište ofenzivne djelatnosti izabrao Lug (a Imre Kneževu Vinograde, Zmajevac i Tolnu), do izbora za prvog biskupa-superintendanta na kalvinističkom saboru u Tordincima (1551.) osnovao je i uredio privolom turskih vlasti 120 protestantskih župa (od kojih 50 u Baranji i 59 u Slavoniji) i priredio

kalvinističke kanone i sabore (Tordinci, Vukovar). Starinovim odlaskom (1560.), njegovi nasljednici i superintendanti *Stjepan Kiš Segedinac*, učenik Lutherov i Melanchtonov, *Mate Škarica*, učenik Kišov, i *Ilješ Verešmarti* (Ilija iz Zmajevca), sve priznati pisci u povijesti mađarske književnosti, pripremit će 1576. veliki sabor protestantske crkve u Kneževim Vinogradima (Hercegszöllös) koji je usvojio u Hercegszöllösu *Članke sporazuma* kršćanskih crkava (*Articuli consensus* s luteranima i arijancima-unitarcima), glasovite *Hercegsuljoške kanone*. Oni su postali opći moralno-religijski kodeks kojim je obuhvaćen i reguliran ukupno crkveni, vjerski i društveni život svih slojeva vjernika i cjelokupno bogoslužjenje "na svom narodnom jeziku", na hrvatskom u hrvatskim župama. Time je dostignut vrhunac protestantske renesansne djelatnosti u težnji da se izgradi nov vjerski i društveni poredak, oslobođen od feuda, monarha i pape, nov etos i izravan praktični utjecaj na svakidašnji život, koji zadire u upravno-pravne i javne poslove, rad, brak, školovanje i običajni život, sveden na ograničenja Biblijom, *Naukom krstjanskim* i Calvinovim *Uredbama*, dakle po obrascu njemačke reformacije. On će se primjenjivati osloncem i na kaznene odredbe (zabranjuje se, tako, kicošenje s "hrvatskom maramom" - kravatom, 1576. g.), a održat će se i u vrijeme protureformacijske neogeneze i rekatalizacije, i poslije "oslobođenja" od Turaka, koje je po kalvinski protestantizam bilo katastrofalno. Čevapovićev *Catalogus* zabilježit će (1820-ih) konverziju posljednjih kalvina-Hrvata na katolicizam, Tordinci će do danas ostati njihov otočić, a crkvene općine kalvina-Mađara i danas opstojе u Zmajevcu, Suzi, Lugu, Kopačevu i Bilju (s luteranskom u Novom Čemincu).

V. REPREZENTANTI PROTESTANTSKE KNJIŽEVNOSTI

Poslije Imre Osječanina dva su značajna književnika-reformatora djelovala i pisala na oba jezika: Mihajlo Starin i Mate Škarica, iz Laslova, ali njihovi h r v a t s k i tekstovi nisu nam poznati, iako su isticani, kao ni tekstovi *Stjepana Kiša Segedinca* (1502-1572.) i *Mihajla Verešmartija* iz Zmajevca (o. 1565-1645.), obilježeni koloritom mađarskoga govornog jezika Baranje, ali i zajedničkim temama i ljudima u zbivanjima.

Mihajlo Starin (o. 1500-1575.), suvremenik Marina Držića, strasna priroda avanturističkog načina života, student u Padovi, franjevac-konvertit koji je preživio mohačko razbojište i tri smrtne presude, i prvi autoritet kalvinističkog protestantizma, u analima Protestantske crkve i književnosti krupna je ličnost, svestrana i glazbeno obrazovana, s reputacijom tvorca kulturnih žarišta i duhovnog vrenja u slavonsko-baranjskim sredinama. Silno je djelovao na svoje suvremenike kao

privlačan i ubojit propagandist koji je ulijevao tolik strah "papistima" da bi se posakrivali pod korita, na koja bi sjele žene, kako o njemu čuva spomen hrvatska pjesma rugalica (iz Valpova ili Vukovara): *Pop je pod koritom, pod trojam ženam*. Njegovi uzorni prepjevi psalama i crkvenih pjesama, koje je sam pjevao obdaren zanosnim glasom, ušli su u protestantske i katoličke pjesmarice i pjevali se kroz 250 godina. Propagandističkim ciljevima protestantizma stavio je u službu i novo oružje - scensko izrugivanje mimičkom očiglednošću i dijaloškim megdanima. Zato je svoje poučne moralitete i teološko-polemičke drame (1550.), poznate na mađarskom jeziku, pisao za školske pozornice, koje je držao u svojim superintendantskim rukama: *Izvanredna komedija napisana o ženidbi popova* (dramatizacija disputne teme vođene u vukovarskoj svetodurskoj župi) i *Ogledalo pravog svećenstva* (zastupa protestantsko gledište da je to onaj svećenik koji vjerskoj zajednici može rječito besjediti materinskim jezikom). Spjev *Judita* (1552.) obično se smatra njegovim najboljim djelom.

Mate Škarica (1544-1591.) slovio je za vrhunskog propovjednika na oba jezika. Uz pomoć svog učitelja Kiša Segedinca proputovao je europskim zemljama (1569-1572.) i brinuo o njegovoj ostavštini. Ubili su ga Turci u vlastitoj kući, u naponu pisanja. Pjevao je i on crkvene pjesme kao i Starin (koje je Bartul Kašić zaticao po slavonskim selima) i prepjevavao psalme, ali već ukočene kalvinističkom askezom, koja je zavládala potkraj stoljeća. Pripisuje mu se i prepjev Lutherove *Ein feste Burg is unser Gott*, koju su pjevali i hrvatski kalvini, ali je za nas od značenja njegova biografska literatura, osobito djelo *Jasne riječi pravog bogoslovlja*, pisano latinski (1585.). Kišov je to životopis, osvijetljen ilustrativnim potankostima kojima svog učitelja dovodi u suodnos s reformacijskom Europom. Od mjesta spajanja svog životnog puta s učiteljevim, Škarica piše zajednički životopis, okrenut svojim europskim prosudbama i spoznajama. Zato je to djelo nemimoilazan izvor za dalje proučavanje podloge reformacijskog pokreta, kao i geneze i plodina slavonsko-baranjskog protestantizma.

Sve izrečeno navodi nas na neuobičajen zaključak. Dok je u drugim krajevima pod turskom vlašću vladalo stanje dvostoljetne kulturne opustošenosti, renesansna kultura slavonsko-baranjskog protestantizma za turske okupacije "našla je sebi bolji put". Taj put dovodi istraživače (I. Bori) do "heretičke" konstatacije: ovdje će zavládati kulturna pustoš tek onda kada počne opadati moć Osmanskog Carstva, i kada Turci budu primorani na povlačenje. Tako je i bilo. Baveći se herezom i šizmom cijelo 16. i 17. stoljeće, kao i u srednjovjekovno predtursko doba, protureformacija nije pošla novim putem: samo je reformaciji stala na put.

ZUSAMMENFASSUNG

REFORMATIONSBEWEGUNG UND PROTESTANTISCHE LITERATUR IN SLAWONIEN UND DER BARANYA WÄHREND DER TÜRKISCHEN REGIERUNG

Diese Mitteilung hat einen dreierlei Zweck: 1. die Gabe einen literarisch-historischen Beitrag zur Kenntnis der kroatisch-ungarischen Kulturbeziehungen in der Vergangenheit im Raum zwei historischen Landschaften in Unterpannonien, S l a w o n i e n s, des heutigen Teil Ostkroatiens, und d e r B a r a n y a, des heutigen Teils nordöstlichen Kroatiens und des südlichen Teils Ungarns im Donaugebiet; 2. die Erscheinung und die Organographie der Reformationsbewegung und seine Träger (Mihajlo Starin, Imre Osječanin) in der Zeit der osmanlich-türkischen Regierung von der Katastrophe bei Mohács (1526) und der Eroberung Slawoniens und der Baranya bis zur Erscheinung der Gegenreformation (Bartol Kašić) und Rekatholisierung durch die Herstellung des Friedens in Karlovac (1699) bekannt zu machen; und 3. die Repräsentanten der protestantischen Literatur, die Starin (Starinus, Sztárai) und Osječanin (Emericus Essekinensis, Eszéki) nachfolgen, das heißt Mate Škarica (Skaricza), Stjepan Kiš Segedinac (Szegeđi Kis) und die anderen von kleinerer Bedeutung, vorzustellen.

Die Illustration der Thesenfragen bietet auch ein begründetes Repetitorium der fundamentalen Literatur an, mit welchen wird an die Fragen von Bedeutung für das Verständnis der genetischen Beziehungen zwischen zwei Kulturen, der kroatischen und der ungarischen, sowie zwischen Reformation und der Literatur des Protestantismus in Slawonien und der Baranya von den erreichbaren Anfängen des slawischen Christentums bis zur humanistischen Literatur, die in diesen Gebieten von Janus Pannonius Vitez, Nikola Olah, Stjepan Brodarić, Juraj Srijemac (Georgius Sirmiensis) und Franjo Zay verwirklicht wird, angewiesen.